

Kosztolányi és Ady

A művész, a költő milyen szerepei jelennek meg az alábbi részletekben? Kik lehetnek a szerzők?

(1)

De bőjt s jámborság néked mint a példa,
Mert vétkesek közt cinkos, aki néma.

(2)

Pusztában bujdosunk, mint hajdan
Népével Mózes bujdosott,
S követte, melyet isten küldte
Vezérül, a lángoszlopot.

(3)

Ne mondd te ezt se, azt se,
hamist se és igazt se,
ne mondd, mi fáj tenéked,
ne kérj vigaszt se.

(4)

Van hallgatód? nincsen?
Te mondd, ahogy isten
Adta mondanod,
Bár pusztá kopáron
– Mint tücsöké nyáron –
Vész is ki dalod.

(5)

Ha van Isten, ne könyörüljön rajta:
Veréshez szokott fajta,
Cigány-népek langy szívű sihederje,
Verje csak, verje, verje.

Furcsa az én dolgom ezekkel a politikás versekkel, melyeket sok dühvel, kedvvel írogatok néha, s melyekért mindig lehordanak esztéta barátaim. Ők azt tartják, hogy az ilyen versekkel lefokozom magamat, és meggyöngítem egyéb poézisomnak emberibb és súlyosabb dokumentumait. Nem tehetek róla, hogy érdekel, izgat, foglalkoztat a saját magyarságom s a magyarság együttes kínja, problémája, sorsa.

(Ady Endre: „Egy bűnös vers – Rohanunk a forradalomba”, részlet, Világ, 1913. augusztus)

Politikához nincsen közöm; amihez közöm van, az az erkölcs. Az érdeksata nem érdekel. Annál inkább érdekel az, ami fölötté áll minden küzdő érdeknek. Az én szolgálatom: megőrizni népem legtisztább erkölcsi hagyományait, nem engedni, hogy az igazság szelleme elavuljon. A kezdődő barbárság lármája közt ébren tartani a lelkiismeret sajgó nyugtalanságát. Megóvni egy jobb idő számára az emberiség megvetett eszméit, a szellem és szabadság tiszteletét.

(Babits Mihály: „A tömeg és a nemzet”, 1938, részlet. In: Babits Mihály: Esszék, tanulmányok)

Bevallom harmadszor, hogy hiszek a költészet öncélúságában, abban, hogy egy versnek, egy regénynek semmi más célja nincs, nem is lehet, mint hogy szép legyen. Annak idején ezzel jelentkeztem. Akkor ellenzék voltam. Egy hazafi askodó szólásokat hangoztató közösség követelte, hogy „valljak színt”. Azt feleltem, hogy magyar vagyok, magyarul írok, s ennél nagyobb szerelmi vallomást nem tehetek népemnek. Verseim mellé nem voltam hajlandó erkölcsi bizonyítványt is mellékelni. Rövid ideig diadalmaskodott az elvem. Most újra ellenzék vagyok. Ha egy költő bármely érdek szószólójává válik, szolgává aljasul. Tudom, hogy a világon és az emberi dolgokon való öntelen elrövelést szavakkal való játéknak minősítik a tett szélhámosai, a népszerűség kis vámszedői, mintha szavakkal játszani nem annyi volna, mint magával az étellel játszani, s mintha a szavak nem volnának oroszlánok, melyek már óriásokat is szétéptek. Semmi okom sincs megtagadni hitemet ezekben a mostoha időkben. Az elefántcsonttorony még mindig emberibb és tisztább hely, mint egy pártiroda.

(Kosztolányi Dezső: „Önmagamról” – részlet, Nyugat, 1933. január 1.; In: In memoriam, 13–14. o.)

Szokták mondani, az író szerszáma a nyelv. Ez majdnem igaz. Én szívesen látom az írókat, magamat – mint kézművest. Még inkább kőműves. Kőműves. Téglát, malter, rakni, nő a fal, leomlik, újra, föl-le, Kelemenné, szóval valami nő. [...] Én személy szerint jó barátságban vagyok a nyelvvel – nyelven a magyart értem –, illetve ő van velem barátságban, megengedi ezt a barátságot, mert az még igaz lehet, hogy a kolléga volt az úr, a vers csak cifra szolga, ám végül is a nyelv az úr. Ezért van az kérem, hogy hűséggel nem az országnak, nem hazámnak tartozom, nem az osztályomnak, ha van, nem a családomnak, hanem egyes-egyedül a nyelvnek tartozom, a magyar nyelvnek. Jó társaságban vagyok.

(Esterházy Péter: A szavak csodálatos életéből, 2003)

1. SZÖVEGRÉSZLET

Bántásnak ne vegye se ő, se más: ő olyan költő, akire egyenesen az irodalomnak van szüksége. Emberi dokumentumokat nem kínál ő, mert nem kínálhat. Valami félelmetesen új egyéniségnek gyilkos tolatásával vagy tiltakozásával sem keseríti őt el a jámbor lelkeket. Ő művész, ő költő, ő író, nem tudom, hogy mindenkivel meg tudom-e magam értetni: ő irodalmi író. Bevallom, hogy az én számból nem éppen dicséret ez ma, amikor egyre biztosabban kezdem gyűlölni az irodalmat. (Ady Endre: „Négy fal között – Kosztolányi Dezső verseskönyve”, Budapesti Napló, 1907. június 1. In: Réz Pál [szerk.]: Hajnali részegség, In memoriam Kosztolányi Dezső, Nap Kiadó, 2002, 38. o.)

2. SZÖVEGRÉSZLET

Kosztolányi politikaellenessége elválaszthatatlanul összefügg egy olyan művészetszemlélettel, amely éles különbséget tesz a költészet tartalmi és formai elemei között az utóbbiak javára: nem a tartalom a fontos a versben, mert ebben az esetben az idézet szerint a költészet „rideg értelmi játékká aljasulna”, hanem a forma, a szavak, a hangok, a betűk. Ez a művészetszemlélet a legtisztább l’art pour l’art. [...] A világirodalomnak azok a költői, akik gyakorlatukban ezt az elméletet vallották, egytől-egyig mind haszonélvező, parazita kapitalista-polgári társadalom talaján lettek naggyá. Úgy kellettek ők ennek a rothadó társadalomnak, mint egy falat kenyér, hiszen bennük találta meg a parazita-kapitalista réteg saját létjogosultságának igazolását.

(Szabó Árpád: „Polgári költészet – népi költészet”, Valóság, 1946/6.)

3. SZÖVEGRÉSZLET

Kosztolányit nem tartom mesteremnek. Nem tartom, mert nem tarthatom. Ma nincs mester, és így nincs tanítvány. [...] Kosztolányi tehát nem mester. Hanem mi? Megmondom. Kosztolányi a bátyánk. [...] A báty talán olyan, mint anyánk, de mégiscsak férfi, viszont nem béklyózza annyi minden, mint apánkat szegényt. Vagy...vagy átmenet egy zseniális apa és egy zseniális nagybácsi közt, közel van hozzánk, miként az előbbi, ám nem oly édes link, miként az utóbbi. De ne kerteljünk: a báty az, aki mindent tud. Ismeri az életet, ismeri a felsős tanárokat, tudja, kinek ki a heppje, hogy magyarból a memoriterre feküdjünk rá, meg Aranyra, számtanból ne legyen illúziónk, a földdel tesznek egyenlővé úgyis, hiú minden remény. [...] A bátyánk főként az, aki otthon van; nem bizonygat, nem hepciáskodik, hol fél, hol nem fél, erényeit nem tiszteli önmagában, hibáit tudja. Otthon lenni, említettük, nagyon nagy dolog, mert az otthonosság magától értetődő, természetes és nem programszerű érzését nehéz magunkban nem is föléleszteni, de megtalálni. [...] Kosztolányiról beszéltem, aki nem mester, mert mester nincs, nem példa, mert Babits Mihály a példa, nem a legnagyobb, mert Móricz Zsigmond a legnagyobb, ha volna legnagyobb, de ő áll a legközelebb hozzánk, ő a bátyánk, aki ezt mondja nekünk: „Kissé lehajtani a fejet. De a szívet, azt föl, föl, barátaim.”

(Esterházy Péter: „Ünnepi beszéd és rekonstrukció”, Vigilia, 1985/6.)

KOSZTOLÁNYI Önmagáról

A homo moralis (az erkölcs embere) szigorú. A homo moralis kegyetlen önmagához és másokhoz. A homo moralis követelőző, egyoldalú, korlátolt. A homo moralis szakadatlanul ellentmond önmagának. A homo moralis az erkölcs nevében arra akar rávenni bennünket, hogy adjuk oda a kabátunkat másoknak, aztán ugyancsak az erkölcs nevében arra akar rávenni bennünket, hogy húzzuk le másokról a kabátot. A homo moralis mindig háborúkat indít, forradalmakat szervez, máglyákat gyújt, akasztat, önsanyargatásra, állati robotmunkára kényszerít milliókat, egy szebb jövő ígéretével, melyet még sohase váltott be. [...] A homo moralis mindig paradicsommal kecsegtet, és mindig siralomvölgyé változtatja a világot. [...] A homo moralis csak fut, fut, és nem tud megállni. Vele szemben nem a homo immoralis áll, nem az erkölcstelen ember. A létharcban lehetetlen eldönteni, hogy ki az erkölcsös és ki az erkölcstelen. Ez csak később dől el, miután valamelyik fél győzött, az értékelés tehát viszonylagos. A homo moralis ellentéte és ellenképe, gyökeres tagadása a homo aestheticus, az önmagáért való tiszta szemlélődés embere, aki nem ismer jót és rosszat, melyet semmiféle lánghelme nem különböztet meg, csak szépet és rútát, melyet az ő egyéni sugallata biztosan megérez, az, aki a mindig vitatható igazság helyett az ízlést emelte a polcra, mely megbízhatóbb, irgalmasabb kalauz, az, aki nem áll sem jobb oldalon, a bégető bárányok között, se bal oldalon, az ordító, fekete farkasok között, hanem egymagában áll, távol a nyájtól és csordától, mindig egyedül, mint mindenkinek közönyöse vagy megértője, mint mindenkinek természetes barátja és természetes ellenfele, az, aki mindent külön szerethet vagy gyűlölhet az érdeme szerint [...], az, aki néha tökéletesnek álmódja a tökéletlen világot, az, aki már megváltotta magát mindenekelőtt a világmegváltóktól, az, aki semmit sem vár, és mindent megkap az ámulat egy pillanatában, az, aki ezt a pillanatot s vele együtt az életet marasztalja is. [...] Homo aestheticus sum. [A szépség embere vagyok]

(Nyugat, 1933. január 1. In: Réz Pál [szerk.]: *Hajnali részegség, In memoriam Kosztolányi Dezső*, Nap Kiadó, 2002, 14–16.)